

Kentlerin Tarihsel Sürdürülebilirliğinde Kültürel Miras: Önemi Ve Değeri Üzerine Düşünmek

Nilüfer NEGİZ

*SDÜ İİBF SBKY Bölümü, Isparta
nilufernegiz@sdu.edu.tr*

ÖZET

Kentler insanoğlunun yerleşik hayata geçişiyle karşımıza çıkarlar. Bu yönüyle tarihsel süreçte insanlığın kültürel, sosyal, ekonomik ve siyasal gelişime ayna tutarlar. İnsanoğlunun topluluktan toplum olabilmesi, o toplumu düzenli bir sistem içinde yönetebilmesi, toplumun ihtiyaçları doğrultusunda teknoloji keşfi ve geliştirmesi insanlık tarihi içinde önemli bir hafizadır. Ve bu hafıza kentlerde olup bu nedenle kültürel miras olarak korunması gerekmektedir. Kentlerin tarihi, kentlerin kimliğini oluşturmaya açısından önemlidir. Bu nedenle kentlerin tarihinin korunması ve sürdürülebilirliği, o kentin kimliğinin korunmasına ve gelişimine katkı sağlar. Çalışmada kültürel miras konusu kent temeli üzerinden ele alınarak, konunun önemi ve değeri üzerinden bir tartışma yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kent, Sürdürülebilirlik, Kültürel Miras

Cultural Heritage In Historical Sustainability Of Cities: Thinking About Importance And Value

ABSTRACT

Cities come out against humanity with a settled passion. With this aspect, the cultural, social, economic and political development of humanity mirrors the historical process. Human beings can be society from community, to be able to manage that society in a regular system, discovery and development of technology in line with the needs of society is an important memory in human history. And this memory is in the cities so that it needs to be protected as a cultural heritage. The history of the cities are essential in creating the identity of a city. This is why the conservation and sustainability of history of the cities contribute to the preservation of that city's identity and development. The topic of cultural heritage in the study is addressed through urban foundation a discussion will be held on the importance and value of this subject.

Keywords: City, Sustainability, Cultural Heritage

GİRİŞ

Kentler, insanoğlunun tarihsel gelişiminin en önemli eserlerindedir. Neolitik devrim ile başlayan köy yerleşimlerinden düzenli kentlere geçebilen insanın, kent devletinden ulus devlete uzanan serüvenin başladığı yerleşim alanlarıdır kentler. Mezopotamya, Mısır, Anadolu ve kıta Yunanistan ile birlikte Akdeniz coğrafyasında başlayan bu süreçte, yerleşimlerin pek çoğu kesintisiz devam ederek bugüne kadar ulaşmıştır. Bu uzun geçmiş içinde kentler, hem somut olan hem de olmayan pek çok değeri barındırarak bugün “evrensel” denebilecek bir miras ortaya çıkarmaktadır.

Sanayi devrimi sonrası insan akli ve teknolojisinin gelişimi ile hızla tüketen toplumlar haline gelmesiyle, toplumlar “sürdürülebilirlik” kavramını düşünmeye ve tartışmaya başladılar. Çevre ve kaynakları konusunda başlayan bu ilk sorgulamalar, ekonomiye, yönetime

ve kentlere de uzanmaktadır. Çevreyi ve ekonomiyi sürdürülebilir kılmak, yaşanan yer ile ilişkili olduğundan; kentlerin sürdürülebilirliği de önemsenmektedir. Kenti sürdürülebilir kılmak, çevresi, kaynakları, ekonomisi, nüfusu, tarihi, yoksulluk ve yoksunluğu ile bir bütün olarak ele alınmaktadır. Kavramdan anladığımız nokta, kentin gelecek nesiller için de kaynakları ve sahip oldukları ile kalabilmesi, geliştirilebilmesi ise; o zaman kentin tarihinin de sürdürülebilir kılınması özellikle geleceğine ışık tutabilmesi, rehberlik edebilmesi açısından önem arz eder.

Çalışmada kent konusu tarihsel gelişimi içinde ele alınarak, sürdürülebilirlik ve kent sürdürülebilirliği üzerinde durulmaktadır. Kentlerin sürdürülebilirliğinin bir parçası olan tarihselliği ve tarihsel açıdan kenti sürdürülebilir kılabilmek, kültürel miras konusu üzerinden tartışılmaktadır. Bu konunun önemine ve anlamına odaklanan çalışma, kentlerin tarihsel sürdürülebilirliğinin sağlanmasında ülkemiz nezdinde kültürel miras politikasını önemli bir araç olarak tartışmaya açmaktadır.

1. Tarihte “Kent” Kavramı Üzerine

Kent uygarlık anlamında Yunancada “polis”, Fransızcada “cite”, Arapçada “medine”, Almanya ve Saksonyadan İskandinavya kadar oturma alanları için “burgh” ya da “borough”, Latince yurttaş anlamında “urbs” ya da “civitas” olarak isimlendirilmiştir (Karakaş, 2001).

Kenti bir yerleşme ve topluluk türü olarak gören Sencer’ e göre; belli bir aşamanın ürünü olan kent, kısa bir dönem içerisinde gösterdiği yığılımlı bir büyümeyle günümüzün egemen bir yerleşme tipidir (1979). Ancak kentler yalnızca nüfus hareketi bağlamında düşünülmemelidir. Bu doğrultuda kentlerin ekonomik yönüne vurgu yapan Ortaylı’ ya göre; (1979) kent ve kentleşme aynı zamanda o toplumda nüfus hareketlerini oluşturan toplumsal ve ekonomik değişimlerle de yakından ilişkilidir. Kent, yakınındaki yerleşmelerin ekonomik faaliyetlerini denetleyen, ona göre daha uzman olan, üretimi gerçekleştiren ve bunun sonucunda toplumsal ve idari yönleriyle de çevresi üzerinde denetimci bir görev üstlenen bir yerleşme birimidir.

Kent terimleri sözlüğünde kent; “*Sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun, yerleşme, barınma, gidiş-geliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinimlerinin karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşılarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan ve küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşme birimi*” (Şahin, 2013) şeklinde demografik bilgiler temel alınarak tanımlanmaktadır. Bir yerleşim biriminin kent olarak tanımlanması için, bazı kriterler taşınması gerekmektedir. Bu kriterler aşağıdaki gibidir (Dinçer, 1999).

- ✓ Belirli bir nüfus büyüklüğüne ve nüfus yoğunluğuna ulaşmış olması, tarımsal üretime göre ileri bir üretim düzeyi olan sanayi üretimine geçmiş olması ve bununla birlikte hizmet sektörünün de gelişmiş olması,
- ✓ Yerleşim alanlarında fiziksel altyapının belirli bir seviyeye ulaşmış olması,
- ✓ Geleneksel aile yapısının çözülerek yerini çekirdek aile yapısına bırakmış olması,
- ✓ Nüfusun büyük bir oranının örgütlenmiş, karmaşık iş bölümüne geçmiş ve yüksek uzmanlaşma düzeyine erişmiş olması,
- ✓ Yerel değerlerin yerini, ulusal değerlerin veya küresel değerlerin almış olması,
- ✓ Geleneksel ilişkilerin (cemaat toplumu ilişkilerinin) çözülüp bireysel ilişkilerin (cemiyyet ilişkileri) ya da toplumsal çıkarlar yerine bireysel çıkarların ön plana çıkmış olması,
- ✓ Eğitim düzeyinin kırsal kesimdeki eğitim düzeyine ileri seviyede olması ve çocuk bakımında ve eğitiminde aile dışı kurumların gelişmiş olması,
- ✓ Statülerin aileden gelmeyip, bireylerin kendi çabaları ile kazanılmış olmaları,

gibi kıstaslar bir yerleşim yerinin kent statüsünde olduğuna işaret etmektedir. İnsanların bir arada olduğu, birlikte yaşadığı ve pek çok şeyi paylaştığı kentler, tarihi açısından da insanlık tarihi ile anılır. Kent, bir yerleşme ve bir toplumsal-ekonomik biçimlenme türü olarak toplumlarının gelişme süreci içinde yerleşik hayata geçişin ardından ortaya çıkan bir olgudur. Toplayıcılık ve hayvancılığa dayanan göçebelik şeklindeki örgütlenmenin ardından üretim tekniği alanında yüzyıllarca süren birikim, insanların başta saban olmak üzere geliştirdikleri araçlarla tarım ekonomisine geçip doğayla yeni ilişkiler kurmalarına yol açmıştır.

İnsanoğlunun ilk kez yerleşik hayata geçişi ile birlikte medeniyetin başladığı kabul edilir. Başlangıçta avcılıkla yaşamını sürdüren insanoğlunun bu dönemlerde sürekli ikamet mekânları olmamıştır. Zaman içinde insanoğlunun tarımsal faaliyetlerde bulunmaya başlaması, yerleşik hayata geçişin de başlangıcını oluşturmuştur. Önceleri küçük gruplar halinde yaşayan insanlar, zamanla büyük topluluklar meydana getirerek kentleri oluşturmuşlardır. İnsan topluluklarının tarımla uğraştıkları Neolitik Çağda üretim güçlerinin gelişmesi sonucu kabile ve soy birlikleri şeklinde örgütlenen topluluklar, belli bir doğa kesimini yerleşme amacıyla kullanmaya başlamışlardır. İlk kentsel yerleşim yeri yaklaşık olarak M.Ö. 3500-4000 yıllarında Mezopotamya vadisinde ortaya çıkmıştır. “Bereketli Hilal” olarak tanımlanan Mezopotamya’yı Mısır-Nil, Hindistan-İndus yerleşimleri takip etmiştir. Coğrafi özellikleri ve verimli toprakları sayesinde Mezopotamya’da insanlık için pek çok şeyin “ilk” i olan Sümerler, yerleşik hayata geçişin de önemli bir örneği olmuştur. Mezopotamya, Mısır ve Hindistan dışında, Anadolu’da ilk Neolitik yerleşimler bulunur.

Kentlerin nasıl ortaya çıktığına dair iki görüş olduğunu belirtmek gerekir. Birinci ve yaygın olarak kabul gören görüşe göre tarım ve hayvancılık kentsel hayata geçişi sağlamıştır. Bu görüş doğrultusunda, kentsel hayat, sulama olgusu, tarımın gelişmesi ve artı ürün elde edilmesi ile açıklanmaktadır. Bu kuramda “toprağın değeri ve iklim koşulları önem kazanmaktadır (Aslanoğlu, 2000). Diğer görüşte ise; kentin asıl, kırsal hayatın ise türev olduğu kabul edilir. Buna göre kentler, ilk ortaya çıkan yerleşim yerleridir. Kır ise, daha sonra ortaya çıkmıştır. Bu görüşü benimseyenler arasında Jane Jacobs önemli bir yere sahiptir. Ona göre, kentler, avcı gruplar arasında ticaretin ortaya çıkması ile birlikte gelişmiştir. Bu grupların ticaretini yaptığı şeyler arasında hayvanlar önemli bir yer tutar. Canlı hayvan ticaretini yapmak, bir hayvanı avlayıp sonrasında ticaretini yapmaktan daha avantajlı gözükmiştir. Bu sebeple hayvanların beslenip büyütülmesi, yiyecek temini önemli hale gelmiştir. Hayvanların beslenmesi mecburiyeti tarımı doğurmuş, böylece tarım kentsel hayattaki bir ihtiyacın sonucunda ortaya çıkmıştır (Aslanoğlu, 2000).

Kentler ve onların yer aldığı coğrafi bölgelerde insanoğlunun tarihsel gelişimi eş zamanlı olmamıştır. Bunun temel sebebi coğrafyanın zorlukları ve avantajlarıdır. Bu durumu kent olabilmenin-kurabilmenin kriterleri arasında da görürüz. Mezopotamya ve Nil havzası gerek toprağın verimi gerekse su kanalları açısından “kent” olabilmenin dinamosu iken; Ege coğrafyasında maden ve denizcilik kentlerin ortaya çıkmasında başat kriter olmuştur. Bu durum şunu göstermektedir ki; kentlerin doğuşu, gelişim hızı ve biçimi doğuda ve batıda farklı biçimlerde gerçekleşmiştir.

Antik dönemde kentlerin ortak özelliği, etrafındaki kırsal kesim için ekonomik, hukuki ve kültürel bir merkez oluşturmasıdır. Bu dönemde kentlerin günlük yaşamda daima bir din merasimi söz konusu olmuştur. İlk kentlerin temel özelliklerinden bir tanesi de kutsal sayılan alanların yerleşim için önemsenmesidir.

Yunan siteleri, Batı dünyasında kentlerin oluşmasının başlangıcı olarak kabul edilir. Batılı kaynaklarda kent yönetiminin ilk ortaya çıktığı yapıya “Polis” adı verilir. Polis milattan önce sekizinci yüzyıldan birinci yüzyıla kadar Yunanistan’ın bazı kesimlerinde var olmuş bir toplum ve yönetim biçimidir (Pustu, 2006). Milattan önce birinci yüzyıldan itibaren Roma imparatorluğunun merkezîyetçi anlayışı ile kentlerin kendi “otonom” yapısını yavaş yavaş

kaybettiklerini ve Roma yönetiminin birer eyalet haline geldiğini görüyoruz. Roma dönemi ile başlayan yeni anlayış, Roma imparatorluk anlayışı çerçevesinde kentleri yeniden dizayn etmek olmuştur. Planlı ve düzenli olarak şekillenen bu kentler, Roma'nın siyasi gücünü yansıttığı kadar, düzenli kent kurma becerisini de yansıtmakta idi.

Tarihçiler ve sosyal bilimciler, kentlerin ortaya çıkışına uygarlığın doğuşu gözüyle bakarlar. Kentleri uygarlığın bir ölçütü olarak görmek bilim insanları için ortak bir kanaat olsa da; uygarlık seviyesine ulaşmanın insanoğlunun kültürel evriminin bir sonucu olduğu da unutulmamalıdır. İlk evresi vahşilik, ikincisi barbarlık ve son evresi uygarlık olarak ele alınan insanlığın ilerleme döngüsünde uygarlık, devlet düzeyinde siyasi organizasyona sahip, okur-yazar ve kentlerde yaşayan toplumlara içine alan bir kavramı ifade etmektedir (Çevik, 2015). Uygarlığa erişme noktasında görülen kent yerleşimlerinin önemi konusunu Pustu;

“Tarih boyunca kentler, kültür ve medeniyetlerin doğduğu, geliştiği ve yayıldığı yerler olmuştur. Medeniyetlerin çoğu zaman kentlerde ortaya çıktığı ve kentlerin çökmesi ile birlikte medeniyetlerin de çöktüğü görülmektedir” şeklinde ifade etmiştir (2006).

2.Kent ve Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik, kavram olarak çevre sorunlarının doğuşu ve hissedilir hal alması ile birlikte ülkelerin gündemine konu olmuştur. Giderek kirlenen, kaynakları sınırsızca tüketilen dünya üzerinde hava, su ve toprak kirliliği, biyolojik çeşitliliğin azalması, çölleşme vb. sorunlar temelinde ortaya çıkan çevre olgusunun kalkınma, kentleşme, sanayileşme, nüfus artışı, yoksulluk vb. gibi farklı alanları da içerecek bir yaklaşımla ele alınması ile tartışılmaya başlanmıştır.

Sürdürülebilirliğin kavramının ilk kez ele alınışı, Dünya Doğayı Koruma Birliği (IUCN) tarafından 1982 yılında kabul edilen Dünya Doğa Şartı belgesinde görülmektedir. Buna göre insanların yararlandığı ekosistem, organizmalar, kara, deniz ve atmosfer kaynaklarının optimum sürdürülebilirliğini başarabilecek biçimde yönetilmeleri gerektiği ancak bunun ekosistemlerin ve türlerin bütünlüğünü tehlikeye atmayacak biçimde yapılmasını öngörülmektedir (Karakurt,2009).

Sürdürülebilirlik, ekosistemdeki tüm çeşitliliğin ve yenilenemez kaynakların gelecek nesillere aktarılabilmesi için, insanın ekosistem üzerindeki olumsuz etkilerinin sistemin taşıma kapasitesinin üzerine çıkmayacak düzeyde tutulmasıdır (Ercoşkun,2007:9). Yazar'ın Timmer'den aktardığına göre; sürdürülebilirliğin, ekonomik büyüme ve insan iyiliğinin, bütün sistemlerin temeli olan doğal kaynaklara bağlı olduğunu ifade edilmekte ve bu tanımdan bakıldığında kavramın oldukça geniş kapsamlı olduğu anlaşılmaktadır. Yine kavramın geniş kapsamlılığı; “toplum ve doğa arasında sosyal olarak şekillenen ilişkilerin uzun vadede yaşamasının sağlanabilmesi” tanımından da anlaşılmaktadır (Yazar, 2006). Sürdürülebilirlik olgusunun küresel düzlemde ön plana çıkması ve yaşamın tüm alanlarında önemini kabul edilmesi, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren çevreye verilen değer ile bir paralellik taşımaktadır. İçinde bulunduğumuz çağın önemli bir tartışma alanı olan sürdürülebilirliğin ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik olmak üzere üç boyutlu olduğu unutulmamalıdır. Bu boyutlardan birincisi adil paylaşımı, ikincisi katılımı, üçüncüsü ise doğal kaynakların korunmasını ifade etmektedir (Haştemoğlu, 2006).

İngilizce 'deki karşılığı “sustainable development” olan “sürdürülebilir gelişme” kavramı Kent Bilim Terimleri Sözlüğünde, “çevre değerlerinin ve doğal kaynakların savurganlığa yol açamayacak biçimde akılcı yöntemlerle, bugünkü ve gelecek kuşakların hak ve yararları da göz önünde bulundurularak kullanılması ilkesinden özveride bulunmaksızın, ekonomik gelişmenin sağlanmasını amaçlayan çevreci dünya görüşü” (Keleş, 1998) olarak tanımlanmaktadır.

Sürdürülebilir gelişme kavramının temellerinin 1972 yılında gerçekleştirilen Stockholm Konferansı ile atıldığı ileri sürülmekle birlikte; bugün yerleşen tanımlaması Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonunun 1987 yılında yayınlamış olduğu Ortak Geleceğimiz adlı raporunda

ilk kez yer bulmuştur. Sürdürülebilir gelişme kavramına kaynaklık eden ilk-önemli uluslararası toplantı ve metinler arasında Ortak Geleceğimiz Raporu ile 1992 yılında Rio de Janeiro kentinde düzenlenen BM Çevre ve Kalkınma Konferansı sayılır. 1987 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda sunulan Raporda, giderek ağırlaşan çevresel sorunlar karşısında, çevresel gelişme ile ekonomik kalkınma arasındaki köprünün kurulması ve gelişmenin “sürdürülebilir” olması, insanlığın çözümü olarak kabul edilmiştir (Bozlağan, 2004).

Sürdürülebilirlik kavramı, ekonomik ve teknolojik gelişmelere paralel bir şekilde ortaya çıkan çevre sorunlarının önüne geçebilme ve ekosistemin korunması üzerine odaklanmıştır. Sürdürülebilirlik kavramının, kent kavramı ile birlikte ele alınması oldukça yeni bir olgu olup; özellikle büyük kentlerin hem doğal kaynakların başlıca tüketicisi, hem de kirlilik ve atıkların esas üreticisi olmaları nedeniyle de kentler üzerine odaklanmaktadır (Yazar, 2006). Sürdürülebilir kent veya sürdürülebilir insan yerleşmeleri kavramları ile ilgili olarak üzerinde uzlaşılmış bir tanımlama bulunmamaktadır. Fakat sürdürülebilir gelişmenin öğeleri olan çevresel, ekonomik, politik, sosyal, demografik, kurumsal ve kültürel amaçlar, sürdürülebilir kentleşme olgusunun da bir parçası olarak ele alınabilir (Karakurt, 2009). Literatürde “sustainable cities” (sürdürülebilir kentler) kavramıyla ifade edilen sürdürülebilir kent, özünde kentlerin çevre ile uyumlu bir ilişki içinde olmasına vurgu yapar. Sürdürülebilir kent, bu anlamda kısaca, ekonomik, sosyal ve fiziki sistemlerin yüksek yaşam kalitesi sağlamak amacı yanında çevreye en az yük olabilecek şekilde, sürdürülebilir bir sosyal tabana da dayanarak uygun kentsel politikalarda içselleştirildiği kent veya kentsel alanlardır (Palabıyık, 2005). Yine sürdürülebilir kent; “insan gereksinmelerine günümüz kentlerinden daha iyi yanıt veren ve kent sistemlerinin gelecek kuşakların gereksinimlerinin karşılanmasını engellemeyecek bir biçimde geliştirilmesini sağlayan kent” (Ertürk,1996) biçiminde tanımlanmaktadır.

Sürdürülebilir kentleşmeyi tanımlamak ve anlamak için öncelikli olarak kentleşme kavramını irdelemek gerekmektedir. Keleş; kentleşmeyi dar anlamda, “*kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artması*” şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanıma ekonomik gelişme ile toplumsal ve kültürel gelişmeleri de ekleyerek yaptığı tanımında ise, kentleşmeyi geniş anlamda ifade etmektedir. Bu tanıma göre ise; kentleşme, sanayileşme ve ekonomik gelişmeye paralel olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında, artan oranda işbölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim sürecidir (Keleş; 2013). Kentleşme sorunları da sürdürülebilirlik ile birlikte 1987 yılında yayımlanan “Ortak Geleceğimiz” raporunda ele alınmıştır. Rapor, dünya uluslarının kalkınma ve kentleşme politikalarını, ekosistemin canlı ve canlı olmayan unsurlarının sonsuza dek varlıklarını sürdürebilmelerine yönelik olarak yeniden gözden geçirmelerini teşvik etmesi bakımından önem arz etmektedir. Ayrıca, “Rio Deklerasyonu” (1992), “Gündem 21” ve diğer Rio belgeleri, sürdürülebilirlik kavramının defalarca yinelenildiği belgeler olarak dikkat çekmektedir (Akçakaya, 2016). Sürdürülebilir bir kentleşme için aşağıdaki şartların sağlanması gerekmektedir (Karakurt,2009).

- ✓ Alan tasarrufu sağlayıcı gelişmeler uygulanmalıdır.
- ✓ Doğal habitat korunmalıdır.
- ✓ Kentleşme planlı olmalıdır.
- ✓ Geniş yeşil alan sağlanmalıdır.
- ✓ Su kaynakları korunmalıdır.
- ✓ Motorlu araç kullanımı teşvik edilmemelidir.
- ✓ Geri dönüşüm programları başlatılmalıdır.

3.Kentlerin Sürdürülebilir Kılınmasında Kültürel Miras

3.1.Kültürel Miras Kavramı, Anlamı ve Önemi

Kültür kelimesinin etimolojik kökeni Latincedeki tarım anlamına gelen Cultura kelimesinden gelmektedir (Gülcan, 2010). Kültür, bir toplumu ve onu oluşturan yerel üniteleri birbirinden ayıran ortaklaşa programlanmış zekâ (akıl) olarak ifade edilmektedir (Hofstede,1980). Ozankaya kültürü, “bir insan topluluğunun, doğal ve toplumsal çevresiyle etkileşim süreci içinde ürettiği maddi ve manevi öğelerin toplam bileşimi” olarak tanımlamaktadır (1992). Toplum ve onu oluşturan farklı ünitelerinden aktarılan kültürde, aktarıma konu olan değerler kültürün içeriğini oluşturan maddi ve maddi olmayan öğeleri ifade eder. Kültürün maddi öğeleri, insanın doğaya egemen olma çabaları içinde ortaya çıkan tüm araç ve gereçleri, bunları üretme ve kullanma bilgisini içermektedir. Maddi olmayan öğeler ise, maddi öğelerle yakından ilişkili olan toplumsal değerler, anlamlar, düşünce sistemleri, örgütlenme biçimleri, davranış kuralları vb.dir (Ataş, 2006).

Kültürel Miras; “bir toplumun üyelerine ortak geçmişlerini anlatan, aralarındaki dayanışma ve birlik duygularını güçlendiren bir hazinedir”. Kültürel miras sayesinde, insanların tarih boyunca biriktirdikleri deneyimler ve geleneklerinin devamlılığı korunarak; geleceğin doğru kurulmasını sağlar (ISMEP, 2014). Kültürel miras “geçmişten bugüne ulaşmış, insanların sahiplik bağı içinde olmaksızın, sürekli değişim halinde olan değerlerinin, inançlarının, bilgilerinin ve geleneklerinin bir yansıması olarak betimledikleri bir kaynak grubudur. İnsanlar ve mekânlar arasındaki zaman içindeki etkileşimden kaynaklanan çevrenin tüm özelliklerini içerir” (ISMEP, 2014). Kısaca kültürel miras, önceki nesillerin yarattıkları ve kuşaktan kuşağa aktardıkları maddi ve manevi kültür değerleri toplamı olarak tanımlanabilir.

Kültürel miras bir toplumun tarihi açıdan geçmişini, kullanılan teknik ve araçları açısından bilgi birikimini ve belge niteliği taşıdığı için de sosyal, siyasal, kültürel birikimini ifade ettiği ve günümüze taşıdığı için önemlidir, önemsenmelidir. İster somut olan ister somut olmayan kültürel miras bir defa yok edildiğinde tekrar yerine yenisi getirilemez niteliktedir. Bu nedenle kültürel mirasın yenilenemez olma özelliği nedeniyle, sürdürülebilir kılınması ve korunması elzemdir. Sürdürülebilirliğin tartışıldığı ve önemsendiği günümüzde, kentlerin sahip olduğu somut olan ve somut olmayan tüm değerleri, kentlerin tarihinin sürdürülebilirliği açısından önem taşır. Somut kültürel miras zaman içerisinde değişmezlik gösterirken; küreselleşmenin etkisiyle birlikte somut olmayan kültürel miras, değişime ve dönüşüme uğramaktadır. Bu nedenle, somut olmayan kültürel mirasın yok olma tehlikesi somut mirasa göre daha güçlü bir olasılıktır. Bu nedenle ulusların kimliğini ve evrensel kültürün bir parçasını yansıtan bu değerlerin korunması önemli bir politika alanı olmalıdır.

Günümüzde, UNESCO, ICOMOS ve benzeri uluslararası kurumlar tarafından hazırlanan sözleşmelerde, uluslararası hukuk metinlerinde ya da ulusal düzeyde kullanılan yasalarda ve yönergelerde kültürel miras kategorileri aşağıdaki gibidir. (ISMEP, 2014).

1. Somut Kültürel Miras

- ✓ Taşınır Kültürel Miras (tablolar, heykeller, sikkeler, el yazmaları, arkeolojik eserler vs.)
- ✓ Taşınmaz Kültürel Miras (anıtlar, arkeolojik sitler, tarihi kent dokuları vs.)

2. Sualtı Kültürel Mirası (batıklar, sualtı kalıntıları ve kentleri)

3. Somut Olmayan Kültürel Miras (sözlü gelenekler, gösteri sanatları, ritüeller vs)

4. Doğal Miras (kültürel boyutu olan doğal sitler, kültürel peyzajlar gibi, fiziki, biyolojik ve jeolojik formasyonlar vs.)

Dünya Miras Komitesi, kültürel miras özelliklerini sıralamıştır. Buna göre özellikleri; (Coşar, 2017)

- ✓ İnsanın yaratıcı zekâsıyla ortaya konan ve ustalık gerektiren,
- ✓ Uzun bir zaman diliminde ya da kültür coğrafyasında mimari ya da teknolojik gelişmeler, sanatsal anıtlar, şehir planları veya peyzaj mimarlığı açısından önemli olan ve insanlığa ait değerlerin değişkenliğini gösteren,
- ✓ Yok olmuş ya da yaşayan medeniyetlerin geleneklerine tanıklık eden ayrıcalıklı ve tek olma özelliği taşıyan eserler,
- ✓ İnsanlık tarihinde önemli devletleri-olayları işaret eden, göze çarpan teknolojik ya da mimari binalar veya manzaralar,
- ✓ Dikkat çeken geleneksel yerleşim yerleri ve topraktan yapılmış örnekler,
- ✓ Doğrudan toplumla ilgili olaylar, gelenekler, fikirler, inanışlar, dikkat çekici nitelikteki sanatsal değeri olan çalışmalar, olarak sıralanabilir.

Günümüzde kültürel mirasın korunması ile ilgili olarak, Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme, Avrupa Kültür Konvansiyonu, Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi, Avrupa Arkeolojik Mirasının Korunması Sözleşmesi, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi gibi pek çok uluslararası anlaşma mevcuttur. Bu metinlerin yanında, kültürel mirasın korunması ile ilgili Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO), Avrupa Konseyi, Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS), Europa Nostra, Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN), Kültür Varlıklarının Korunması ve Onarım Çalışmaları Uluslararası Merkezi (ICCROM) vb. pek çok uluslararası kurum bulunmaktadır. Ülkemizde kültürel mirasın korunması konusunda çalışmaları ise, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulları, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, gibi kurumlar yürütmektedirler. Merkezi idarenin yanında yerel yönetimlerin de konuda görev ve sorumlulukları bulunur. Son olarak kültürel mirasın korunmasında önemli rol üstlenen sivil toplum kuruluşları da ülkemizde oldukça etkindir. TMMOB Mimarlar Odası, Çekül Vakfı, Tarihi Kentler Birliği, Tarihi Türk Evleri Derneği, Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği gibi (Okuyucu, 2011).

3.2. Türkiye’de Kültür Politikası ve Kültürel Miras

Politika belli bir alanda izlenen yol ve tutumlar toplamıdır. Kültür politikası ise kültür sorunları karşısında izlenen tutumlardır. Kültür politikası, bir ülkede yaşayan vatandaşların tümünün toplumsal hayattaki konumunu etkileyen ve temel insan hakları gereğince devletler tarafından güvenceye alınması gereken bir konudur (TÜSEV, 2013).

Ülkemizde kültür politikası, Cumhuriyet dönemi sonrasında sürekli ve düzenli bir biçim almış, kültür yönetimi sistemi de yine bu dönemde şekillenmiştir. Osmanlı döneminde kültür politikası bağlamında dönemin batı etkisine paralel biçimde tarihi ve kültürel değerlerin toplanması, arşivlenmesi ve zamanla sergilenmesini içeren bir dizi çabanın olduğu bilinmektedir. Osmanlı Devleti’nde eski dönemlerden kalan çeşitli sanat eserlerine ilk kez Fatih Sultan Mehmet’in ilgi göstermesine karşılık; Bizans dönemine ait çeşitli eserlerin bu dönemden itibaren İstanbul’a getirildiği de bilinmektedir. Anadolu’nun çeşitli yerlerinden getirilen bu eserler Tophâne-i Amire Müşirliğinde bulunmuş olan Fethi Ahmet Paşa (1801-1857) tarafından Harbiye Nezaretinin ambarı olarak kullanılan Cebahanede, bugünkü Aya İrini’de (Hagia Eirene) koruma altına alınmıştır (Dönmez, 1985). Burada toplanan eserler genel olarak "*Mecma-ı Esliha-ı Atik*" (Eski Silahlar Koleksiyonu) ve "*Mecma-ı Âsar-ı Atika*" (Eski Eserler Koleksiyonu) isimleri altında iki ayrı bölümde toplanmış böylece Osmanlı Devleti’nde ilk müzecilik de 1846 yılında başlamıştır. Fethi Ahmet Paşa’nın 1857 yılında ölümünden sonra da, eski eserlerin depolanmasına devam edilmiştir. Aya İrini’de toplanan bu eserler 1869 tarihinde "*Müze-i Hiimayûn*" adı ile ziyarete açılmıştır. (Çal, 2009) Türkiye’de Osmanlı Devleti ve Cumhuriyet döneminde, eski eserleri bir bütün olarak ele alan toplam 7 kanun ve 3 kanun tasarısı yapılmıştır (Çal, 2005):

- ✓ 1869 tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesi
- ✓ 1874 tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesi
- ✓ 1884 tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesi
- ✓ 1906 tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesi
- ✓ 1921 Tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesi Layihası (Tasarısı)
- ✓ 1944 Tarihli Eski Eserler Kanun Tasarısı
- ✓ 1961 Tarihli Eski Eserler Kanunu Tasarısı
- ✓ 1973 Tarihli Eski Eserler Kanunu
- ✓ 1983 tarihli Eski Eserler Kanunu

Kurumsal politika anlamında atılan ilk büyük adım da yine aynı yılda gerçekleşmiştir. Yedi maddelik ilk eski eser düzenlemesi olan “*Asar-ı Atika Nizamnamesi*” 1869 yılında hazırlanmış ve yürürlük almıştır. Bu nizamname ile arkeolojik kazılar devlet iznine bağlanmış, çıkarılacak eserlerin yurt dışına götürülmesi yasaklanmış, yapılar, lahitler gibi toprak üstünde bulunan taşınmaz yapıların zarar görmemesi gerektiği yasaya konmuş ve tüm bu işlerin yönetimi Milli Eğitim Bakanlığı’na verilmiştir. “*Müze-i Hümayun*” 1871’de kapatılmış, 1872 yılında tekrar açılmış ve 1874 yılı Ocak ayında müze Çinili Köşk’e taşınmıştır. Aynı sene “*Asar-ı Atika Nizamnamesi*” yeniden düzenlenmiştir. Otuz altı maddeden oluşan nizamname ilkinde göre oldukça geniş ve kapsamlıdır. 1880 tarihinde Çinli Köşk Müzesi (bugünkü İstanbul Arkeoloji Müzesi) hizmete açılmıştır. (Çal; 2009) 1884 yılında “*Asar-ı Atika Nizamnamesi*” üçüncü versiyonu ile bir kez daha düzenlenir. Otuz altı maddelik nizamnamenin en önemli vurgusu eserler üzerinde “devlet mülkiyeti” kavramını getirmesidir.

Eski eserlere yönelik düzenleme 1906 yılında bir kez daha yapılarak Cumhuriyet döneminde yapılan değişimine kadar yürürlükte kalmıştır. Cumhuriyet döneminde eski eserler kanununun 1973 yılında düzenlendiğini görürüz. Bu dönemde konunun anayasal zemin kazanmış olması da önem arz eder. 1961 anayasasının 50. maddesinde yer alan “*Devlet, tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtların korunmasını sağlar*” hükmü ile devlet, tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtları korumakla yükümlü tutulmuştur.

Ülkemizde 1971’de Kültür Bakanlığı’nın kuruluşuna kadar Türkiye’de arkeoloji, müze ya da genel olarak kültürel miras ile ilgili kamu politikaları, Milli Eğitim Bakanlığı çatısı altında yürütülmüştür. Osmanlı İmparatorluğu’ndan, Cumhuriyet Türkiye’sine eski eserlerle ilgili anlayış, kurumlar ve yasalar devrolmuş ve yıllar içerisinde, çağın gelişen anlayışına ve gereklerine göre değişiklikler yapılarak günümüz şekline kadar ulaşmıştır. Kültür Bakanlığı 13 Temmuz 1971 tarihinde kurularak kültür hizmetlerini Milli Eğitim Bakanlığından devralmıştır. 1971’den 25 Kasım 1981 tarihine kadar Kültür Bakanlığı olarak görev yapan bu bakanlık, bu tarihte kaldırılmış ve Turizm ve Tanıtma Bakanlığı ile birleştirilerek, ***Kültür ve Turizm Bakanlığı*** ismini almıştır. 1987’de Özal hükümeti döneminde Kültür ve Turizm Bakanlığı birbirlerinden ayrılarak “*Kültür Bakanlığı*” ve “*Turizm Bakanlığı*” olarak 2003 yılına kadar ayrı ayrı görev yapmışlardır. Bakanlıklardaki son düzenleme her iki bakanlığın tek çatıda birleşimi ile oluşan Kültür ve Turizm Bakanlığı ismi ile 16.4.2003 tarih ve 4848 sayılı kanun ile yapılmıştır.

Bugün, Türkiye’de kültür ve tabiat varlıklarının her türlü araştırmasının, korunmasının ve yönetiminin kurallarını belirleyen düzenleme 1983 yılında kabul edilen 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’dur. Bu yasaya 2004 yılında, 5226 sayılı yeni kanun ile kültürel miras yönetimi ve finansmanı konularında dünyadaki yeni açılımları yansıtan değişiklikler yapılmıştır. Yasanın üçüncü maddesi ‘kültür varlıkları’, ‘tabiat varlıkları’, ‘sit’, ‘özen yeri’ kavramlarını tanımlamaktadır (ISMEP, 2014). 2004 yılı 5226 sayılı kanun temelinde ülkemizde kent temelinde kültürel mirasın korunması konusunda sorumlular ve sorumlulukları aşağıdaki gibi özetlenebilir (TMMOB Mimarlar Odası, 2005)

Tablo 1. Ülkemizde Kent Temelinde Kültürel Mirasın Korunması Konusunda Sorumlular Ve Sorumlulukları

Büyükşehir Belediyeleri “Büyükşehir Belediyeleri Doğal ve Kültürel Değerlerin Korunması ve Onarımından Sorumludur.”	a) Kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlamak, b) Bu amaçla bakım ve onarımını yapmak, c) Korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa etmekle yükümlü ve sorumludurlar. Bünyelerinde (KUDEB) Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları kurarlar.
Belediyeler	Bünyelerinde (KUDEB) Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları kurarlar.
İl Özel İdareleri	Bünyelerinde (KUDEB) Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları kurarlar. Belediye sınırları dışında olmak koşulu ile kültür ve turizme yönelik (5197/6/b) her türlü görev ve hizmeti yapar, gerekli kararları alır, uygular ve denetler.
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu	(2863/51); a-Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve restorasyonu ile ilgili işlerde uygulanacak ilkeleri belirlemek, b-Koruma bölge kurulları arasında gerekli koordinasyonu sağlamak, c- Uygulamada doğan genel sorunları değerlendirerek görüş vermek suretiyle, Bakanlığa yardımcı olmak, d-Koruma yüksek kurulu, plânlama yetkisi bulunan kamu kurum ve kuruluşları ile valilik ve belediyelerin, koruma bölge kurullarınca alınmış aşağıdaki konulardaki kararlara ilişkin itirazları incelemek ve karara bağlamak: · Sit alanı, · Sit derecelendirilmesi, · Sit geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları, · Koruma amaçlı imar planları ve revizyonlarına ilişkin kararlara karşı altmış gün içerisinde yapılan itirazları inceler ve karara bağlar.
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları	(2863/57); a-Bakanlıkça tespit edilen veya ettirilen korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının tescilini ve gruplandırmasını yapmak, b-Koruma amaçlı imar planları ile bunların her türlü değişikliklerini inceleyip karar almak, c-Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının koruma alanlarının tespitini yapmak, d-Bünyesinde koruma uygulama ve denetim bürosu bulunmayan büyükşehir belediyeleri ve belediye sınırları içerisinde kalan yerlerde 3194 sayılı İmar Kanununun 21.maddesi uyarınca ruhsat gerektirmeyen tamirat ve tadilatlarla ilişkin karar almak, e-Sit alanı içinde kalmayan korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve bunların koruma alanlarına ilişkin uygulamaya dönük kararlar almak, f-Naklinde zorunluluk bulunan korunması gerekli kültür varlıklarının uygulamaya yönelik işlemleri hakkında görüş bildirmek,

Tablodan da anlaşıldığı üzere kentlerde, kentlerin tarihi-kültürel varlıklarını koruma konusunda hem yerel hem de merkezi idare, önemli aktörler olarak karşımızdadır. Gerek bakanlık gerek yerel idareler ve gerekse sivil kuruluşlar nezdinde bu konunun özenle dikkate alındığı-önemsendiği söylenebilir.

Kültürel miras konusu ülkemizde merkezi otorite anlamında Kültür ve Turizm Bakanlığının sorumluluk alanı içindedir. Merkezi idarenin dışında bu konuda yerelde mahalli yöneticiler ve sivil toplum örgütleri önemli paydaşlar olarak çalışmaktadırlar. Çekül Vakfı, Tema Vakfı, Korder-Koruma Uzmanları Derneği, Taç Vakfı gibi vakıf ve dernekler, sivil toplum örgütleri arasında sayabileceğimiz önemli aktörlerdendir. Ayrıca, Mimarlar Odası'nın hem merkezde ve hem de yerelde bu konuya giderek daha önem verdiği de unutulmamalıdır.

Ülkemizde kültürel mirasın korunmasında uygulamalara geçmeden evvel, konunun “sürdürülebilir” bir konu olarak önemsendiğini 2017 yılında yapılan III. Milli Kültür Şurasının “Kültür Komisyonu” ve “Kültür Varlıkları, Müzeler ve Arkeoloji Komisyonları”nın raporlarında da görmekteyiz (www.kultursurasi.kulturturizm.gov.tr, 2017).

- ✓ Kültür politikalarının üretilmesinde; havza ile hafıza arasındaki bağları sağlıklı temeller üzerine kurmak, geçmişi tüm yönleriyle değerlendirmek, tarihimize ilişkin bütün zenginlikleri kucaklamak ve günümüz şartlarının gerçekliğinden kopmamak büyük önem arz etmektedir. Bunun gereğini yerine getirmek için de söz konusu kültürel havzaların doğru tespit edilmesi gereklidir. (Kültür Komisyonu)
- ✓ Kültürel mirasın korunması tüm vatandaşların sürece katılması ve miras bilincinin yaygınlaştırılmasıyla mümkündür. (Kültür Komisyonu)
- ✓ Kültür varlıkları ile somut olmayan kültürel mirasın korunması ve bunun sürdürülebilir kılınması, kültürel iletişim ve etkileşim ortamına sahip müzelerimizin daha da etkinleştirilmesi uygun görülmektedir. (Kültür Varlıkları, Müzeler ve Arkeoloji Komisyonu)
- ✓ Kültürel mirasın korunmasında, tanıtımında, yerli ve yabancı düzeyde kültür turizminin geliştirilmesinde tarih, arkeoloji ve sanat tarihi veri potansiyeline sahip alanlarda yalnızca Kültür ve Turizm Bakanlığı değil ilgili diğer bakanlıklar, akademik birimler, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, seyahat acentaları, rehberler odası vb. birimler arasında sağlam ve sürdürülebilir bir işbirliğinin oluşturulması uygun görülmektedir. (Kültür Varlıkları, Müzeler ve Arkeoloji Komisyonu, 2017)

Bakanlık kültürel miras çalışmalarını somut olan ve olmayan kültürel miras olarak iki kulvarda yürütmektedir. Bu bağlamda; kazılar ve araştırmalar, müzecilik faaliyetleri ve dünya kültür mirası listesinde ülkemizin temsili konusunda çalışmaları somut kültürel miras değerler üzerinden yaparken; UNESCO mentörlüğünde de “Yaşayan İnsan Hazinesi (YİH) Ulusal Envanteri” ve “Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) Ulusal Envanteri” ile somut olmayan kültürel değerleri üzerinde çalışmalar yapmaktadır (www.kulturturizm.gov.tr, 2017).

Ülkemizde kazı ve yüzey araştırmaları ile kültürel değerler (taşınır-taşınmaz) gün yüzüne çıkartılırken, bir yandan da bunların depolanması ve sergilenmesi açısından müzecilik faaliyetleri kent bazında yürütülmektedir. Bu çalışmalar yapılırken kaçakçılık ile mücadele de edilmekte (yurt içi-yurt dışı) ve ülkemizden kaçırılan eserler için diplomatik-hukuki çalışmalar da sürmektedir. Bakanlık verilerine göre ülkemizde 2016 yılı itibarıyla yürütülen 112 Türk kazısı olup; 46 kentte çalışılmaktadır. Yine 2016 yılı itibarıyla ülkemizde 20 kentte 29 yabancı kazı çalışması devam etmektedir. Yine Türk araştırmacılar tarafından yürütülen 94 yüzey araştırması ile yabancı araştırmacılar tarafından yürütülen 8 yüzey araştırması da 2016 yılı verileri içinde yer almaktadır. 1980 yılından bu yana ülkemize iade edilen eser sayısı 85 olup, en son geçtiğimiz günlerde Herakles Lahdi'nin iadesi sağlanmış ve Antalya müzesinde sergilenmeye başlanmıştır (www.kulturturizm.gov.tr, 2017).

Yerelde mahalli idari birimler yukarıda verildiği üzere kültür değerleri konusunda sorumluluk üstlenme ve çalışmalar yürütmektedir. Merkezi ve yerel idarelere ek olarak ülke genelinde önemli faaliyetlerde bulunan sivil toplum örgütleri unutulmamalıdır. Bunlardan ilk akla gelen Çekül Vakfıdır. 1990 yılında temelleri atılan Vakıf, 7 Ağaç Ormanları, Yayınlar ve Tanıtım, Örgütlenme, Eğitim, Gönüllü İlişkileri, ÇEKÜL Akademi, Anadolu Araştırmaları Merkezi ve Mali İşler birimleri altında merkezlerinde çalışmalarını sürdürmektedir. Vakıf Türkiye'nin kültürel miras alanında uzmanlaşmış ilk ve tek sivil eğitim kurumu olan "Çekül Akademi" ile kentsel mirasın korunmasında sorumluluğu olan ve görev alan profesyonellere eğitimler düzenlemektedir. Söz konusu eğitimleri sadece kültürel miras ile sınırlı olmayıp; kentin sahip olduğu her değer için "kentlere sahip çıkma" anlayışı içinde ilkokuldan üniversiteye uzanan bir perspektifle faaliyetlerini yürütmektedir. Eğitim çalışmalarının yanında kültürel miras konusunda özellikle "kent çalışmaları" başlığı altında da koruma ve canlandırma çalışmaları yürütmektedir (<http://cekulvakfi.org.tr>, 2017).

3.3. Kentlerin Tarihsel Sürdürülebilirliğinde Kültürel Miras

Braudel'e göre, "...Bir kent, ister büyük olsun ister küçük, içindeki evlerin, anıtların, sokakların toplamından çok başka bir şeydir; tıpkı bunun gibi sadece bir ekonomi, ticaret, sanayi merkezi de değildir. Toplumsal ilişkilerin mekânsal izdüşümü olarak kent, dünyevi olanı kutsal olandan, çalışmayı eğlenceden, kamuya ait olanı özel olandan, erkekleri kadınlardan, aileyi ona yabancı olan her şeyden ayıran sınır çizgileri ağının kendi içinde kesiştiği, aynı zamanda da onun yapısını oluşturduğu bir mekân görünümüyle karşımıza çıkar. Bu niteliği ile de, mükemmel bir şifre anahtarı sağlar" (2007).

Kent içinde barındırdığı tüm yapıları, ilişkiler ve inanışlar sistemi ile geleceğine ışık tutar. Tarihin yazılı olmayan bölümlerini de içeren bilgiler kentin arkeolojik geçmişinde saklıdır. İşte bu geçmiş kültür mirası olarak karşımızdadır. MÖ. 3000'lere kadar uzanan geçmişin en önemli aktörüdür kentler. İnsanlar kentsel yerleşimlerini nasıl kurdular? Bu kentlerde nasıl bir yönetim sistemi geliştirdiler? Toplumsal düzeni ve ilişkileri nasıl tesis ettiler? Hangi teknolojileri kullandılar ve seramikten mimariye, konuttan kent planına kadar nasıl bir birikime sahiptiler? İşte bu soruların cevapları kentlerde, kentlerin kuruldukları tarihten bugüne birikimlerinde yatmaktadır.

Kentlerin sahip olduğu bu birikim onların kültürel mirası olup, evrensel bir değere de sahiptir. Bu birikimin, öğrenilmişliğin ve deneyimlerin değişen ve dönüşen dünyada insanlık için bir rehber olması nedeniyle, korunması ve gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir. İşte bu düşünce kentlerin tarihinin sürdürülebilir kılınması konusunda toplumsal bir zorunluluk olmalıdır. Sadece somut değerler değil somut olmayan değerler de kent yaşamının göstergesi olması açısından önem arz ettiği için korunmalıdır.

Kentler, geçmişteki yerleşimcileri-sakinleri ile biriktirdiği öğrenilmişlikleri ve kültürü, bugünün yeni sakinlerine sunmaktadır. Örneğin Yalvaç ya da antik dönemdeki ismiyle Pisidia Antiokheia'sında kentin geçmişinin izlerini bugün de görebilmekteyiz. Roma ve Geç Roma dönemine ait yazılı kaynaklarda Pisidia Antiokheia'da güz, bahar ve yazları düzenlenen üç festivalin olduğu görülmektedir. Özellikle temmuz ayında düzenlenen bu festival, "hasat şenliği" ne yöneliktir. Bu festivale ilişkin kanıtlar Men Kutsal alanındaki stellerde de görülür ve hasadın ardından Tanrılarına şükür etmek anlamında adanılan steller olarak yorumlanır. Bugün Yalvaç'ta düzenlenen ve ismi de "Yalvaç Pisidia Antiokheia Kültür, Turizm ve Sanat Festivali" ne bakıldığında, tarih olarak harman zamanına gelmesi Antiokheia kentinin Helenistik, Roma ve Bizans dönemlerinde de düzenlenen festivalleri anımsatmaktadır. Harman zamanında düzenlenen bu festivalin Helenistik dönemden günümüze kadar uzandığını söyleyebiliriz. Elbette ki zaman içinde değişime uğramıştır ancak bu değişim, festivalin içeriğine dair bir değişimdir. Kentin Antik dönemdeki festivallerinde çeşitli spor yarışmaları, eğlenceler ve tiyatro gösterileri düzenlenirken insanlar alışverişte yapabiliyor ve

eğlenebiliyordu. Bugün ise insanların eğlenmesinin yanında ticari boyutunun daha yoğun olduğu söylenebilir. Yani festival ya da kent sakinlerinin belirli zamanlarda bir araya gelerek çeşitli kutlamalar yapma geleneği, antik dönemden günümüze uzanan bir kent değeridir.

Yine giyim tarzının da kent tarihselliği içinde sürdürülebildiğini ve Bizans dönemine dek uzanan yansımaların olduğunu Yalvaç örneği üzerinde söyleyebiliriz. Özellikle Yalvaç'ın Kozluca, Körküler ve Sağar köylerinde bu yansımaları görebilmekteyiz. Kente dair geçmiş birikimlerin-deneyimlerin günümüze dek ulaştığını gösteren bir diğer ve somut miras bağlamında gösterge de mimaridir. Mimari aslında değişmemiştir desek çok da yanlış bir ifade olmaz. Kentlerin kurulmasına ilişkin en büyük algı yanlışlığı, kentte son yerleşim kuranın kentin mevcut yapılarını yıkıp yeniden en baştan inşa ettiği yönündedir. Yalvaç örneğinden devam edilirse; Yalvaç'ta başlayan Selçuklu dönemi kenti yeniden inşa ederek değil; Yalvaç'ta mevcut Bizans geçmişi (mimari vs) üzerine kurgulanmıştır (Bozkurt, Altınçekiç, 2013). Özellikle taş temelli ve ahşap konstrüksiyonlu konutlar Bizans dönemi mimari anlayışına işaret etmektedir.

Yalvaç örneği üzerinden somut olan ve olmayan örnekler üzerinden değerlendirdiğimizde, kentler bir zamanlar sakinleri tarafından oluşturulmuş her türlü değeri içinde saklıyor ve yeni sakinlerine bunları sunuyor. Kentin her yeni sakini, döneminin, inanın ve yeni öğrendiği birikimlerini bu kentten devir aldığı geçmiş üzerine inşa ederek kente şekil veriyor, kendinden sonra kente gelecek sakinleri için kentin birikimine katkı sağlıyor. Bu nedenle kentler, tüm yaşanılmışlıkları içinde barındıran alanlar. Bu yönüyle de sürdürülebilir kılınması ve bunların korunması oldukça önemli.

Kentlerin tarihsel sürdürülebilirliğini sağlamada en öncelikli adım ise kentsel koruma olmalıdır. Kentsel koruma Kent Bilim Terimleri sözlüğünde: *“kentlerin belli kesimlerinde yer alan tarihsel ve mimari değeri yüksek yapılarla, anıtların ve doğal güzelliklerin gelecek kuşakların da yararlanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve zararlı eylemler karşısında güvence altına alınması”* olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir kavram da sit kavramıdır; *“korunmaya değer bulunan doğal, insan ürünü ya da doğa ve insan ortak ürünü olan taşınmaz kültür varlıklarının yer aldığı alan”* olarak tanımlanır. Kent ile ilişkilendirildiğinde “kentsel sit” kavramına ulaşılır ki kavramın tanımı; *“kentsel ve yöresel nitelikleri, mimari ve sanat tarihi açısından gösterdikleri fiziksel özellikleri ve bu özellikleri ile oluşan çevrenin, dönemin sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel yapılanmasını, yaşam biçimini yansıtarak bir arada bulunduran ve bu açılardan doku bütünlüğü gösteren alanlar”* biçimindedir. Taşınmaz kültür varlıklarını korumaya yönelik kullanılan araçlardan biri de koruma amaçlı imar planlarıdır. Koruma amaçlı imar planları kentsel sit alanlarının problemlerini çözmeye odaklı bir araç olarak görülmektedir (Kamacı, Örmecioğlu, 2017).

Mikro ölçekte kentlerde ve makro ölçekte ülkede mevcut tarihi ve kültürel mirasın korunması konusunda ülkemizin uluslararası metinlere taraf olduğu, uluslararası kuruluşları ve çalışmalarını önemseydiği, iç hukukta ilgili mevzuatını oluşturduğu ve sorumlu aktörleri belirlediği anlaşılmaktadır. Hem merkezi hem yerel hem de sivil kuruluşlar eliyle Anadolu sahip olduğu değerleri korumaya çalışmaktadır. Bu konunun yöneten taraf açısından önemsenmesi kadar halk nezdinde de konunun önemi ve hassasiyeti üzerinde durularak, meselenin çok yönlü ve katılımcı bir düzlemde ele alınması gerekmektedir.

SONUÇ

Evrensel bir amaç, uluslararası ve ulusal bağlamda bir zorunluluk ve belki de hepsinden önemlisi bir “hak” olarak kentlerin korunması, sürdürülebilirliği ve geliştirilmesi konusu karşımızdadır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 25. maddesine göre; “herkes kendisinin ve ailesinin sağlığı ve gönenci için yeterli beslenme, giyinme, konut, sağlık ve diğer zorunlu kamusal hizmetleri içeren bir yaşam düzeyine erişme hakkına sahiptir.” Bunu sağlamada da yerel, ulusal ve uluslararası yönetimler sorumlu tutulmaktadır. İnsan hakları bildirgesinin yanında bir kent hakkı olarak da karşımızdadır kentlerin korunması. Bu yönde önemli bir diğer metin olan Avrupa Kentsel Şartı, geniş bir kentli hakları çerçevesi çizerek hakların ekolojik denge, toplumsal ve fiziksel altyapı, barınma, çalışma, kültürel miras, yönetime katılım, bilgilenme gibi kentsel yaşamın her alanında gözetilmesi amacını taşımaktadır.

Sonuç olarak, kentler yaşanan yerler ve farklılıkları içeren mekânlar toplamı olarak oluştuğu-oluşturulduğu andan bugüne içinde biriktirdiği somut olan ve olmayan değerleri ile geleceğine yön verecektir. İnsanoğlunun M.Ö. 8000’lerde hayat verdiği “gelişkin köy-neolitik köy”lerden, kentlere ve kentlerden de ulus devlete uzanan serüveninde birikimleri, mimariden sanata, giyimden araç gerece evrensel bir değer taşımaktadır. Özellikle bu serüvene beşiklik eden Anadolu bu konuda oldukça zengindir. İşte tüm bu zenginliklerin kültürel miras başlığı altında korunması, kentlerin tarihsel sürdürülebilirliğini sağlayabilmek için elzemdir.

KAYNAKLAR

- Akçakaya, O. (2016) “Kentsel Sürdürülebilirliğin Uygulanması Ve Ölçülmesi Bağlamında Yerel Yönetimlerin Fonksiyonu”, Ardahan University Journal Of Faculty Of Economics And Administrative Sciences, Number 4, Autumn, Ss. 47-64, Issn: 2148 – 7154.
- Aslanoğlu, R. A.(2000) Kent, Kimlik, Küreselleşme, Ezgi Kitapevi, Bursa.
- Ataş S. (2006), Farklı Alt-Kültür Gruplarında Kadın Emeginin Konumuna Yönelik Karşılaştırmalı Bir Araştırma (Suluova Örneği), *Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bozlağan R. (2004), *Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı*, Sosyal Siyaset Konferansları, Ss 1011-1028.
- Bozkurt,S.G, Altınçekiç, H. (2013), “Anadolu’da Geleneksel Konut Ve Avluların Özellikleri İle Tarihsel Gelişiminin Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi”, *Journal Of The Faculty Of Forestry, Istanbul University*, 63(1):69-91.
- Braudel F., (2007), Akdeniz: Mekan Ve Tarih, (Çev:Necati Erkurt), İstanbul: Metis Yayınları.
- Coşar, Y. (2016), “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasında Kadın Emeginin Rolü”, [Http://Dergipark.Gov.Tr/Download/Article-File/336659](http://Dergipark.Gov.Tr/Download/Article-File/336659) E.T.10.10.2017
- Çal, H. (2005), “Osmanlı’dan Cumhuriyete Eski Eserler Kanunları”, Prof. Dr. Kazım Yaşar Kopruman’a Armağan, Ankara, 234-270.
- Çal, H. (2009), “Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Müzeler”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 7, Sayı 14, 315-333.
- Çevik, Ö.(2015), Arkeolojik Kanıtlar Işığında Tarihte İlk Kentler Ve Kentlileşme Süreci, Arkeoloji Ve Sanat Yayınları, İzmir.
- Diñer, Y.(1999), Kent, Yerel Siyaset Ve Demokrasi, Demokrasi Kitaplığı, İstanbul.
- Dönmez, O. (1985), “Türkiye’de Eski Eserler Hukuku”, Ankara Barosu Dergisi, S.3, S.434-466.
- Ercoskun, Ö. Y. (2007), Sürdürülebilir Kent İçin Ekolojik-Teknolojik (Eko-Tek) Tasarım: Ankara-Güdül Örneği, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Ertürk, H.(1996), “Sürdürülebilir Kentler”, *Yeni Türkiye Habitat 11 Özel Sayısı*, Mart-Nisan 96, Yıl 2, S. 8, Yeni Türkiye Medya Hizmetleri, Ankara, Ss.174–178.
- Gülcan, B. (2010), “Türkiye’de Kültür Turizminin Ürün Yapısı Ve Somut Kültür Varlıklarına Dayalı Ürün Farklılaşma İhtiyacı”, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 2(1):99-120.
- Haştemoğlu, Hasan Ş.(2006), 1960’larda Sürdürülebilirlik Ve Kentleşme; Isparta, İstasyon Caddesi Örneği Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.
- Hofstede, G. (1980), *Culture's Consequences: International Differences In Work Related Values*, Beverly Hills, Calif, Sage.
- <http://cekulvakfi.org.tr> e.t.12.10.2017
- Ismep, (2014), “Kültürel Mirasın Korunması”, <http://www.Guvenliyasam.Org/Wp-Content/Uploads/2016/02/Kulturel.Pdf>.
- Kamacı,E., Örmecioğlu, H.T. (2017), “Kentsel Sit Alanlarında Kentsel Dönüşüm Problematiği: Antalya Kaleiçi”, <http://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/11172.pdf> e.t. 10.10.2017
- Karakaş, M., (2001), “Tarihsel Gelişim Sürecinde Kent Kısıtlı Tarihsellik Anlayışı Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 11. Sayı 1, Ss.121-132.
- Karakurt Tosun,E. (2009), “Sürdürülebilirlik Olgusu Ve Kentsel Yapıya Etkileri”, *Paradoks, Ekonomi, Sosyoloji Ve Politika Dergisi, (E-Dergi)*, <http://www.paradoks.org>, Issn 1305-7979, Yıl:5 Sayı:2, Temmuz.
- Keleş, R. (1998), *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Keleş,R.(2013), *Kentleşme Politikası*, İmge Kitapevi, Ankara.
- Okuyucu, A.(2011), *Osmaneli İlçe Merkezinde Kültürel Mirasın Korunması Ve Turizm Amaçlı Kullanımına Yönelik Bir Araştırma*, Aü Sbf, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ortaylı, İ. (1979) *Türkiye İdare Tarihi*, T.O.D.A.İ.E Yayınları, No: 180, Ankara.
- Ozankaya, Ö. (1992), “Ulusal Toplumun Ve Ulusal Kültürün Kurucu Öğeleri”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.10, C.3. <Http://Dergiler.Ankara.Edu.Tr/Dergiler/45/813/10326.Pdf>
- Palabıyık, H. (2005), *Sürdürülebilirlik Ve Yerel Yönetimler: Uygulanabilirliği Ve Ölçümü Üzerine, Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar-1: Reform, Hüseyin Özgür Ve Muhammet Kösecik (Ed.). Nobel Yayınları, Ankara.*
- Pustu, Y. (2006), “Küreselleşme Sürecinde Kent, Antik Site’den Dünya Kentine” *Sayıştay Dergisi*, 2006, Sayı: 60.
- Sencer, Y. (1979), *Türkiye’de Kentleşme Bir Toplumsal Ve Kültürel Değişme Süreci*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Bilim Dizisi:12, Birinci Baskı, Kasım.
- Şahin,Y.(2013), *Kentleşme Politikası*, Ekin Yayın Evi, Trabzon.
- T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı, Tmmob Mimarlar Odası, Ankara Şubesi, (2005) *Son Yasal Düzenlemelerde Kültür Ve Tabiat Varlıklarının Korunması Ve Yerel Yönetimler El Kitabı*, Ankara.
- Timmer, C.P. (1991), “The Agricultural Transform”, (Der) Chenery H. Sirinivasa T.N., *Handbook Of Development Politics*, Amsterdam, Elsevier Science Publications.
- Tüsev, (2013), *Kültür Politikaları Ekseninde Kamu-Stk İlişkileri- Vaka Analizi*, <Http://Www.Tusev.Org.Tr> E.T. 10.10.2017
- www.kultursurasi.kulturturizm.gov.tr e.t.15.10.2017
- Yazar, K.H. (2006), *Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Çerçevesinde Orta Ölçekli Kentlere Dönük Kent Planlama Yöntem Önerisi*, Aü Sbe, Yayınlanmamış Doktora Tezi.